



**Palvelualojen  
ammattiliitto**

*Servicefacket*

**Landrapport 2022**  
**Servicefacket PAM rf**

## Kollektivavtalsförhandlingar 2021–2022

### Arbetsmarknadsmodellen på väg att förändras i grunden

Förberedelserna inför avtalsrörelsen 2021–2022 präglades starkt av att den finska arbetsmarknadsmodellen ser ut att förändras i grunden. Denna förändring inleddes med att de finska arbetsgivarna inom Skogsindustrin beslutade hösten 2020 att säga upp kollektivavtalen på industrinivå (dvs. centraliserade kollektivavtal). Arbetsgivarna inom Teknologindustriin följde efter i mars 2021: i framtiden skulle ansvaret för ingåendet av riksomfattande kollektivavtal inom sektorn ligga hos arbetsgivarföreningen som inrättades för det ändamålet med huvudfokus på företagsspecifika avtal.

Hösten 2021 startade alltså på många sätt i en oklar situation vad gäller kollektivavtalsförhandlingarna. De första företagsspecifika kollektivavtalen undertecknades i början av oktober mellan Stora Enso och pappersarbetarförbundet (Paperiliitto) som representerar anställda inom den kemiska skogsindustrin. Inom teknologindustriin organiserades företagen i en ny arbetsgivarförening i den mån att arbetstagarförbundet Industrifacket inledde i slutet av oktober förhandlingar om ett rikstäckande kollektivavtal med arbetsgivarföreningen.

Inom de branscher som PAM företräder förekom inte liknande försök att frigöra sig från kollektiva förhandlingar utan tvärtom ville majoriteten av arbetsgivarorganisationerna att fortsätta med rikstäckande kollektivavtal.

Inom handelssektorn var situationen dock en annan. Handels arbetsgivarorganisation Finsk Handel uppgav vid flera tillfällen under hösten att man inte fattat beslut om att inleda kollektivavtalsförhandlingar. Finsk Handel ansåg att ett rikstäckande kollektivavtal inte längre kan tillgodose behoven hos företag inom sektorn, eftersom sektorn är mer polariserad än tidigare: dagligvaruhandeln gjorde ett rekordbra resultat medan den ekonomiska situationen i många specialföretag var mycket svag på grund av covid-restriktionerna, konsumenternas förändrade köpbeteende och den globala konkurrensen inom näthandeln.

Kollektivavtalen för handeln löpte ut i slutet av januari 2022. Finsk Handeln fattade beslut om att inleda kollektivavtalsförhandlingar den 14 december.

### Lösningen inom handeln innebär förbättringar i arbetstider

Förhandlingar om att förnya kollektivavtal inom handelssektorn inleddes den 12 januari och förhandlingsresultatet nåddes den 1 februari efter tre veckors intensiva förhandlingar.

När det gäller frågor om arbetslivskvalitet enades parterna som en del av lösningen bl.a. om förbättringar i vilotider och i bestämmelser om lediga dagar för att bidra till välbefinnandet i arbetet. Syftet är att minska andelen deltidsarbete med en ny heltidsmodell där arbetsgivaren förbinder sig att erbjuda heltidsarbete till alla som önskar det samtidigt som arbetsgivaren befrias från timgranskningen.

Facken förhandlar om att revidera bestämmelserna om lön kring familjeledigheten så att de ligger i linje med den nya familjeledighetslagstiftningen som träder i kraft i början av augusti 2022. En arbetsgrupp ska även se på lönesättningen inom handels logistik samt föra de reviderade lönekriterierna för tjänstemannauppdrag in i kollektivavtalet.

Löneuppgörelsen genomfördes enligt den allmänna linjen med en löneökning på 2,0 procent från den 1 maj 2022; höjningen genomförs dock som en generell höjning utan en s.k. lokal lönepott. Om löneökningen för

det andra avtalsåret ska avtalas separat senast den 15 december 2022. Om inget avtal nås, kan hela kollektivavtalet sägas upp vid utgången av januari 2023.

## Ökad osäkerhet inför stundande löneförhandlingar

Efter ingåendet av handelns kollektivavtal har kollektivavtalen för även andra PAM-sektorer reviderats. Inom vissa branscher, till exempel inom fastighetsservicetjänster och väktarbranschen, nåddes en lösning först efter strejkvarsel.

Osäkerheten kring arbetsmarknadssituationen ser ut att fortsätta. Inom den mekaniska skogsindustrin försökte UPM-Kymmene-koncernen att avtala om verksamhets-specifika arbetsvillkor, medan fackförbundet Paperiliitto strävade efter ett koncernspecifikt kollektivavtal. Företagets anställda var hela 112 dagar i strejk innan en lösning i frågan nåddes i slutet av april.

Kommunsektorns tjänste- och arbetskollektivavtal löpte ut i slutet av februari, men ingen lösning har nåtts trots att arbetsministern har tillsatt en förlikningsnämnd. Fackförbund inom den kommunala sektorn vill ha ett löneprogram där lönerna höjs med flera procentenheter mer än i andra sektorer under en period på fem år. Social- och hälsovårdsbranschens arbetstagarorganisationer har i sin tur hotat med massuppsägningar om ett tillfredsställande löneprogram inte blir till.

Inflationsutvecklingen ökar osäkerheten kring arbetsmarknadsläget. Redan när lösningen inom handeln nåddes, fanns det tecken på en stigande inflation. Antagandet var dock att inflationen var kopplad till vissa flaskhalsar i den globala handeln och skulle vara tillfällig. På grund av kriget i Ukraina har t.ex. minskningen av realinkomsterna varit starkare under årets första kvartal (2,7 % jämfört med årets första kvartal 2021) än någonsin tidigare under 2000-talet; senast vi såg en årlig nedgång som var högre än denna var år 1977.

De anställdas minskade reallöner kommer att sätta press på betydligt högre löneökningar i höstens löneförhandlingar. Samtidigt understryks behovet av bättre löneutveckling inom PAM-branscherna av den låga lönenivån och deltidsarbetet som är typiskt i synnerhet inom handeln. Det kommer sannolikt att leda till lönefattigdom och även matosäkerhet.

Arbetsgivarorganisationernas strikta samordning, som förlikningsinstitutionen backat upp, har medfört svårigheter i löneförhandlingarna. Samordningen har bidragit till att teknologiindustrins lönelösning har ansetts vara maximinivån, vilket gjort det omöjligt för PAM:s branscher att överskrida den. Tvärtom har de procentuella ökningarna bidragit till ökade löneskillnader. Bland annat av dessa skäl har PAM:s ordförande Annika Rönni-Sällinen föreslagit till andra fackförbund att sätta upp ett gemensamt mål i eurobelopp för kommande löneförhandlingar och att samordna dess genomförande gemensamt.

## Den politiska situationen 2022

### Upp till bevis för Marins regering i höst

År 2022 är det sista hela verksamhetsåret för statsminister Sanna Marins (sd.) sittande regering. Marins regering består av SDP (40 mandat), Centern (31 mandat), Vänsterförbundet (16 mandat), De gröna (20 mandat) och SFP (10 mandat). I oppositionen sitter Samlingspartiet (38 mandat), Sannfinländarna (38 mandat), Kristdemokraterna (5 mandat), Liike Nyt (1 mandat) och riksdagsgruppen Makten tillhör folket (1 mandat). Förväntningarna inför det sista året är höga att slutföra det påbörjade regeringsarbetet. Det finns fortfarande ett antal viktiga beslut i regeringsprogrammet som inte sjösatts än, samtidigt som både pandemin och kriget i Ukraina redan skapat nya utmaningar.

Trots pandemin har flera betydande projekt som inneburit lättnader för servicesektorn framskridit under regeringsperioden. Bland dessa finns till exempel utarbetandet av en framtidsredogörelse för handeln, påbörjandet av socialförsäkringsreformen, familjeledighetsreformen och uppdateringen av Finlands turismstrategi. Tyvärr inväntar många initiativ och projekt kring utvecklandet av arbetslivet ännu på att de ska slutföras under det sista året av mandatperioden, och pressen på att genomföra dem under hösten kommer att vara stor. Det är viktigt för servicesektorn och PAM att den sittande regeringen når sina mål, särskilt när det gäller ny lagstiftning kring arbetslivet. Om de genomförs rätt kommer dessa reformer att bidra till bättre vardag inom servicesektorn och förverkligandet av målen i PAM:s förbundskongress målprogram. Sådana reformer omfattar till exempel reformen av upphandlingslagen, regleringen av plattformsekonomin, främjande av lika lön, förebyggande av diskriminering på grund av graviditet och en lag om företagsansvar. Utöver dessa är det viktigt för servicesektorn att regeringen i linje med sitt program stärker utbildningsreformen i yrkesutbildningsinstitutioner och genomför ett försök med negativ inkomstskatt.

### **Framtidsredogörelsen för handeln vill utveckla branschen strategiskt och långsiktigt**

I Marins regeringsprogram finns en inskrivning om [framtidsredogörelsen för handeln](#) som nu blivit klar. Redogörelsen har varit ute på remiss och efter den lämnas den till riksdagen. Redogörelsen tar avstamp i den pågående strukturomvandlingen inom detaljhandeln i Finland och den globala djupgående omvandlingen i omvärlden. Enligt redogörelsen präglas utvecklingen av handelssektorn i synnerhet av digitaliseringen, förändringar i konsumenternas beteende samt den globala marknaden inom handeln och internationell handel. I och med denna utveckling har den finska handelsbranschen gått från att vara en traditionell aktör till en global aktör, tack vare e-handeln, globala handelsmarknader och -plattformar samt multikanaliserad handel.

Syftet med framtidsredogörelsen är att beskriva branschens situation, förändring och framtid samt att utifrån detta presentera utvecklingsförslag och slutsatser för politiska beslutsfattare för den kommande tioårsperioden för att utveckla sektorn strategiskt och långsiktigt. Redogörelsen innehåller också visionen och scenarierna för handelsbranschen för 2032. PAM har deltagit aktivt och byggt upp framtidsredogörelsen i enlighet med Marins regeringsprogram. PAM har framfört situationen inom handeln ur de anställdas perspektiv och påmint om vikten av att arbeta tillsammans för att skapa bra och säkra arbetsmiljöer. PAM har i redogörelsen framhållit vikten av att hitta lösningar på matchningsproblematiken genom att förbättra arbetsvillkoren inom sektorn, bemöta omstruktureringen av arbetskraften och till exempel vikten av att erbjuda tillräckligt med arbetstimmar som en del av sektorns attraktionskraft. Dessutom har PAM ansett det viktigt att lyfta fram de problem som digitaliseringen medför ur arbetets och arbetstagarnas perspektiv och att öka miljö- och klimatmedvetenheten inom hela sektorn. PAM anser att redogörelsen utgör ett bra underlag för utvecklingen av branschen, men är besviken över att den inte tar tillräcklig hänsyn till kvaliteten på anställningar och sammanjämkningen av arbete och fritid.

### **Nästa riksdagsval står för dörren**

Nästa riksdagsval kommer att hållas om mindre än 300 dagar, i april 2023. Presidentvalet hålls i januari 2024 och EU-valet i juni 2024. För den finländska fackföreningsrörelsen är de kommande riksdags- och Europaparlamentsvalen avgörande. Riksdagsvalet kommer att avgöra det politiska klimatet i landet och målen långt in i framtiden. I och med pandemin och det pågående kriget i Europa är det ytterst viktigt att utmaningarna tacklas med respekt för arbetstagarna. Pressen på att betala notan för pandemin är stark och alla partier försöker med ljus och lykta hitta nya sparobjekt. I värsta fall kommer vi att få se drastiska förslag till nedskärningar under nästa regeringsperiod. Redan nu är det tydligt hur partierna, som en del av mediaspelet vid partikongresserna, gör anspråk på var och av vem man ska skära ner på. PAM har svarat på den här retoriken genom att lyfta fram den generella inkomstnivån inom kvinnodominerade branscher och

vad en nedskärning på inkomstskyddet skulle innebära för dessa yrken. Sammantaget är PAM:s syn på debatten att eventuella besparingar bör göras på ett rättvist och solidariskt sätt så att de inte slår hårdast mot låginkomsttagare inom servicebranschen.

Vi på PAM har tagit fram ett riksdagsvalprogram som ska bidra till att lyfta fram de punkterna som bör förändras i samhället under nästa regeringsperiod så att det blir så bra som möjligt att arbeta inom servicesektorn både idag och i framtiden. De mål som PAM har satt upp utgår från rätten till ett säkert arbete och arbetsmiljö, rätten till en bra och varierad vardag samt en trygg försörjning ifall man hamnar utanför arbetslivet på grund av till exempel arbetslöshet eller sjukdom. Dessa helheter omfattar bland annat flera förändringar i arbetslagstiftningen, såsom skyldigheten att erbjuda extra arbetstimmar, jämställdhet i arbetslivet och plattformsarbetarnas status. PAM vill till exempel att man i framtiden ska ha en giltig orsak till att man ingår ett deltidskontrakt, precis som man redan nu kräver i fråga om visstidsanställningar. En sådan orsak ska vara vägande och välmotiverad om deltid inte är den anställdas egen önskan. Dessutom vill PAM bekämpa till exempel underbetalning och säkerställa tillräckliga resurser för regionala myndigheter för att övervaka anställningstryggheten på arbetsplatserna.

Sammantaget utgår PAM:s mål från att i större utsträckning involvera arbetstagarna i utvecklingen på arbetsplatsen och att utveckla och lösa olika frågor tillsammans på arbetsplatsen. Utöver detta är det viktigt att det finns tillräckligt med hyresbostäder och att till exempel boendestödet inte minskar. Också kollektivtrafiken och till exempel daghemmens verksamhet måste utvecklas så att den tar hänsyn till de olika skiften och arbetstiderna inom servicebranschen på olika håll i Finland.

## Den ekonomiska situationen i Finland 2022

### Ekonomisk osäkerhet på grund av kriget

Rysslands invasion av Ukraina har försvagat utsikterna för den finska ekonomin som återhämtat sig kraftigt från coronapandemin. Enligt de senaste prognoserna ligger BNP-tillväxten på 0,5–2,3 procent i år och runt 1,0 procent år 2023. Ännu på vintern förväntades BNP-tillväxten ligga runt 3,0 procent i år. Sammantaget är den ekonomiska utvecklingen exceptionellt osäker på grund av Rysslands krig mot Ukraina och pågående globala logistikproblem samt eventuella nya vågor av epidemin. Kriget och sanktionerna påverkar den finländska ekonomin främst genom minskad varuexport och störningar i importen av bränslen och råvaror. Rysslands roll som Finlands handelspartner har minskat avsevärt de senaste åren, men det kommer att ta tid att hitta ersättande marknader för nuvarande exportprodukter. Som helhet kommer dock exporten att fortsätta att växa, och särskilt serviceexporten förväntas växa snabbt under innevarande och kommande år.

När det gäller investeringar är utsikterna tudelade. Å ena sidan växer investeringar i maskiner och utrustning kraftigt inom industrin för att möta en stark efterfrågan i kölvatten av pandemin. Å andra sidan kan ett utdraget krig utgöra en risk och ha en negativ inverkan på bilden av Finland som en säker investeringsmiljö. Detta skulle påverka i synnerhet enskilda stora investeringar från utlandet till Finland.

Den höga inflationen har minskat konsumenternas förtroende för den finska ekonomin avsevärt och försvagat utvecklingen av den privata konsumtionen. Köpkraften ökar som helhet tack vare det stärkta sysselsättningsläget, men löneökningarna tycks inte räcka till för att öka realinkomsterna. Konsumtionen av tjänster förväntas dock växa kraftigt, dock främst på grund av en låg referensnivå.

### Sysselsättningstillväxten väntas avstanna, och andelen atypiskt arbete har ökat betydligt igen

Sysselsättningen har återhämtat sig kraftigt på grund av bättre vaccintäckning och lättade coronarestriktioner. Sysselsättningsgraden fortsatte att stiga stadigt i februari 2022 och nådde 74,0

procent. Arbetslösheten har också sjunkit till 6,8 procent, en nivå som är nästan densamma som före pandemin. Enligt uppdaterade prognoser efter den ryska invasionen förväntas dock sysselsättningsgraden ligga kvar mellan 73,5–74,0 procent i år och runt 73,7 procent under 2023. Den genomsnittliga arbetslöshetsgraden väntas ligga på 6,6–6,8 procent i år och stiga något till 6,7–7,2 procent under 2023.

Tyvärr har sysselsättningen ökat främst genom en ökning av atypiskt arbete. Andelen personer i kontinuerligt heltidsarbete var endast 71,7 procent av alla löntagare under 2021, och hela 61 000 färre var i heltidsarbete jämfört med år 2020. Andelen deltidsarbetande av alla löntagare har stigit till en rekordnivå på 17,6 procent trots att en uppåtgående trend tog tillfälligt slut år 2020. Det att atypiskt arbete så kraftigt blivit allt vanligare försvagar kopplingen mellan antalet sysselsatta och de offentliga finanserna.

Sysselsättningsutvecklingen för PAM:s stora branscher var tudelad år 2021. Jämfört med 2020 minskade antalet arbetade timmar med 5,9 procent inom grossisthandeln och med 0,3 procent inom fastighetsskötseln och landskapsvården. Antalet arbetade timmar inom detaljhandeln ökade med 9,0 procent och nådde nästan samma nivå som 2019. Inom inkvarterings- och förplägnadsverksamheten var tillväxten 7,7 procent, men man låg fortfarande så låg som 24,5 procentenheter från 2019 års nivå. Utvecklingen av arbetade timmar inom detaljhandeln kan förväntas börja avta snart igen när den ökade efterfrågan inom dagligvaruhandeln inte längre räcker till för att vända den långvariga nedåtgående trenden. Som väntat återgick den tillfälligt minskade andelen deltidsarbetande inom sektorn år 2021 till nivån före pandemin. Inom grossisthandeln ökade andelen visstidsanställda något under 2021, men några betydande förändringar såg man inte i andelen anställningsformer.

### **Ökad försäljning inom detaljhandeln har planat ut, pandemin har försnabbat digitaliseringen**

Detaljhandeln växte kraftigt efter den första chocken av pandemin då efterfrågan flyttade fokus i synnerhet från restauranger till livsmedelsbutiker. Tillväxten planade dock ut under 2021 och vände till och med neråt sett till försäljningsvolym, då försäljningen inom specialhandeln stannade av efter en stark inledning på året, särskilt järnhandeln började minska. Inom grossisthandeln var försäljningsvolymen stabil under hela pandemin, men den började också minska mot slutet av året samtidigt som omsättningen i euro fortsatte att växa kraftigt på grund av priseteffekten. Under årets första kvartal har försäljningsvolymen både inom grossist- och detaljhandeln varit något lägre än under motsvarande period året innan.

Omsättningen inom dagligvaruhandeln fortsatte att växa under senare delen av 2021 på grund av en betydande prisökning. Under våren 2022 har omsättningsutvecklingen dock planat ut samtidigt som försäljningsvolymen minskat något. Också inom varuhus- och specialhandeln har försäljningsvolymen planat ut och omsättningen ökat måttligt. Modehandeln har drabbats hårt av pandemin, men den har under våren visat tecken på återhämtning, även försäljningsmässigt, efter en svag vintersäsong.

Coronapandemin har påskyndat digitaliseringsutvecklingen inom finsk handel, och e-handels volymer har ökat klart jämfört med tidigare år. E-handeln riktar sig också oftare än tidigare till inhemska nätbutiker, men inhemska modebutiker har drabbats fortfarande hårt av utländsk konkurrens på nätet. Det skulle behövas nya stödformer för att främja digitaliseringen av s.k. stenfotsbutiker och för utbildning av anställda.

Näthandeln blir allt vanligare också inom dagligvaruhandeln, även om den fortfarande bara står för cirka tre procent av den totala försäljningen. Utöver traditionella aktörer finns det på den digitala dagligvarumarknaden aktörer som Oda, som startade sin verksamhet i huvudstadsregionen i början av året och som vill expandera snabbt, samt matbuds företagen Wolt och Foodora. Då den renodlade onlinehandeln av dagligvaror blir mer utbredd, sätter det också press på branschens kollektivavtal i takt med att dagligvaruhandelns traditionella arbetsuppgifter och befattningar förändras.

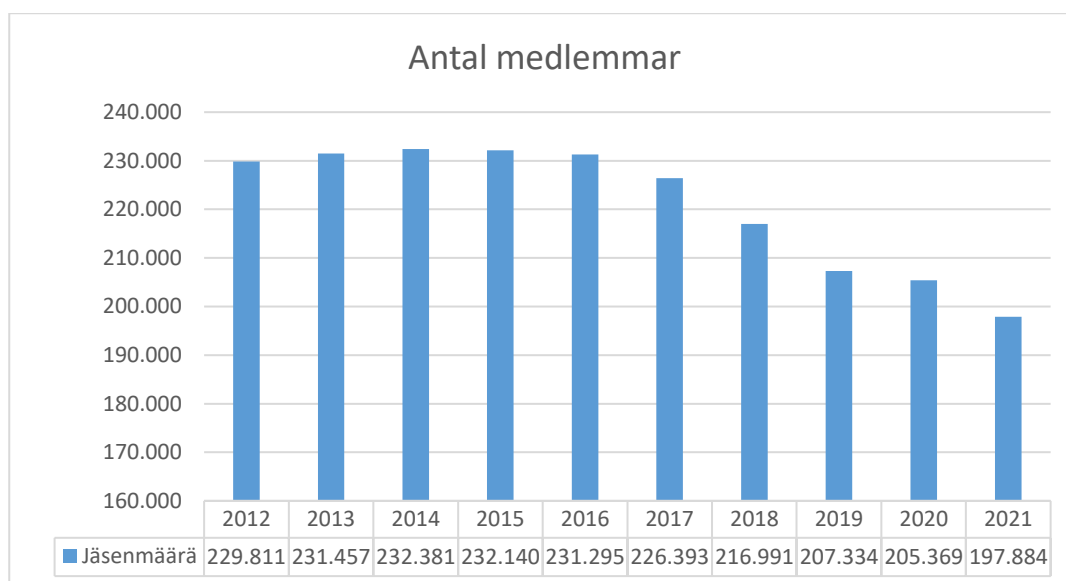
Företag och intressebevakare inom handeln har en partiell avreglering av alkohol- och läkemedelsförsäljningen samt en lägre skattenivå för el för företag inom handeln och servicesektorn som sitt näringspolitiska mål. När det gäller elskatten upplevs överföringen av tjänster helt till industrins energiskattesats för dyrt för de offentliga finanserna, men en kompromiss kan uppstå genom en ny skattesats för el som placerar sig mellan konsumenterna och industrin.

Efter alkoholreformen 2018 som avreglerade försäljningen av starköl, cider och alkohol har en debatt blossat upp om vinförsäljning i matbutikerna. När det gäller läkemedelsmarknaden driver aktörerna inom handeln på en försäljning av receptfria läkemedel utanför apoteken. Detta verkar inte sannolikt i nuläget, men under de närmaste åren kommer regleringen kring läge och antal apotek samt e-handeln att genomgå en förändring, vilket kan öppna upp marknaden även för dagligvaruaktörerna.

## Antal PAM-medlemmar och medlemsstruktur

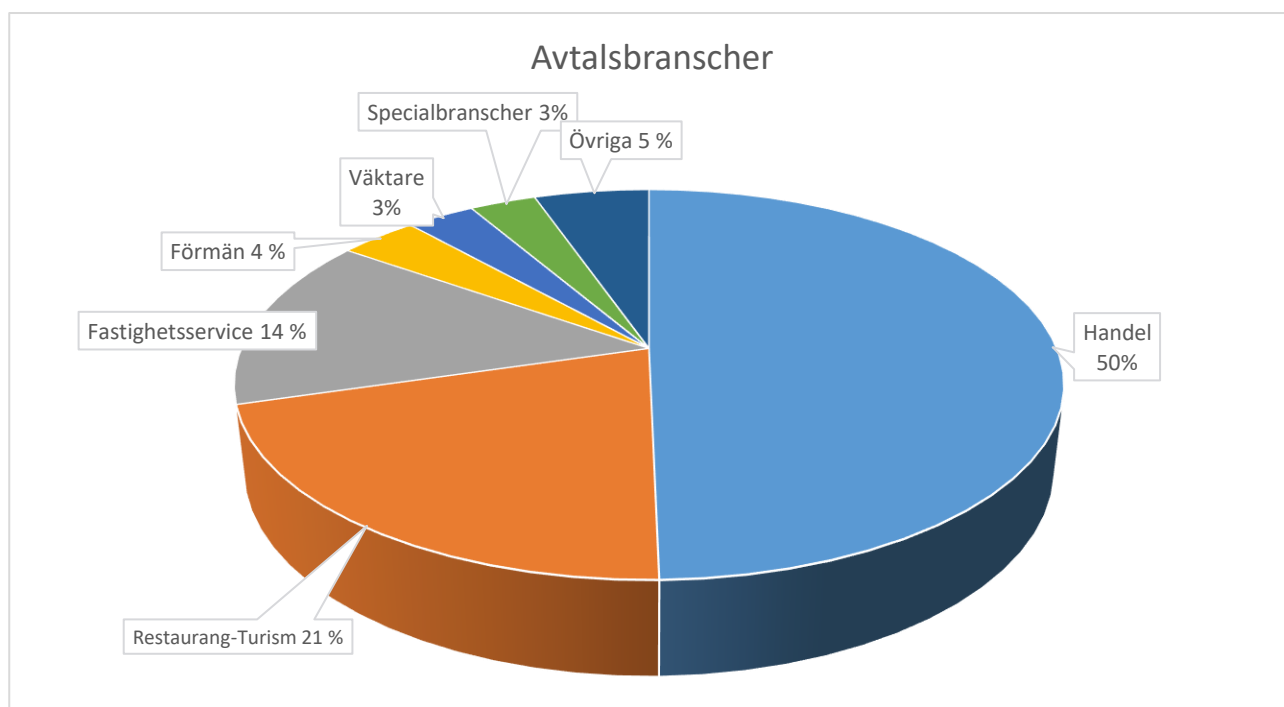
I slutet av juli 2022 hade Servicefacket PAM 192 165 medlemmar. Antalet medlemmar har fortsatt att minska också under 2022, jämfört med maj 2021 var minskningen cirka 8 500 medlemmar. Av det totala antalet medlemmar är två tredjedelar betalande medlemmar och resten är studentmedlemmar och pensionerade medlemmar.

Under 2021 anslöt sig cirka 18 000 nya medlemmar till PAM, men samtidigt var antalet avgångna eller uppsagda medlemmar cirka 25 000.



Av medlemmarna är runt 24 procent under 31 år och andelen kvinnor är 75 procent av alla medlemmar. Av PAM-medlemmarna arbetar 50 procent inom handeln, 21 procent inom hotell- och restaurangbranschen, 14 procent inom fastighetservice och 15 procent inom övriga branscher.

Förbundet har 126 fackavdelningar och cirka 1 686 förtroendevalda



## Aktuellt på PAM

Efter en lång period av Covid-undantag har en nästan normal vardag nu uppstått under 2022. Det minskande antalet medlemmar och arbetsgivarnas sätt att utmana hela det finländska systemet med arbetsvillkor kräver dock att även PAM bör utveckla sin verksamhet för att bättre kunna möta tidens utmaningar.

PAM har sedan början av året inlett tre stora, organisationsövergripande utvecklingsprojekt: Projektet med att utveckla tjänster, projektet med att utveckla arbetsvillkor samt projektet med att utveckla ledarskap och organisationskultur. Alla projekt är specifikt inriktade på att utveckla, förbättra och modernisera processerna kring förbundets grundläggande uppgifter för att förbättra PAM:s operativa kapacitet i dess nyckelfunktioner. I utvecklingen av alla dessa processer spelar PAM:s personal och förvaltning en nyckelroll och tar avstamp i medlemmarnas och potentiella medlemmars behov. I projektet med att utveckla tjänster går man igenom PAM:s samtliga tjänster och servicekanaler och genomför interna och externa utvärderingar för att så snart som möjligt identifiera och introducera sådana kanaler och servicemetoder som är mest lämpade för medlemmarna.

I projektet med att utveckla arbetsvillkor utvärderas framtiden för arbetsvillkor inom PAM:s branscher samt de bästa modellerna för att utveckla dem för att hitta de mest lämpade modellerna för varje sektor som skapar bästa möjliga arbetsvillkor för de anställda i framtiden. I projektet för ledarskap och organisationskultur är målet att fräscha upp den interna verksamhetskulturen och att utveckla PAM:s ledarskap så att förbundet klarar sig så bra som möjligt i en utmanande omvärld och kan verka i enlighet med tidens krav i hela sin omfattning.